

Kv. Prästen, Åshem

RAÄ 194
Hedemora stad
Arkeologisk schaktövervakning

Anders Altner

Inledning

I samband med ledningsgrävning för fjärrvärme i Åshemsvägen och inom Kv. Prästen i Hedemora utförde Dalarnas museum en arkeologisk förundersökning i form av schaktövervakning. Beslut om schaktövervakning togs av Länsstyrelsen Dalarna (dnr 220-11085-96) efter ansökan från exploatör Hedemora Energi AB (figur 1).

Syfte

Förundersökningens syfte var att undersöka om några fornlämningar skulle komma påverkas av schaktningsarbetet och om möjligt avgränsa, typbestämma och datera befintliga och under mark dolda fornlämningar inom området för aktuellt schaktningsarbete.

Metod

Förundersökningen genomfördes i form av schaktövervakning. Schaktet grävdes 1 m brett, ca 260 m långt och 0,8 – 1,6 m djupt (Figur 2). Detta utfördes med hjälp av grävmaskin och jorden avlägsnades skiktvis. Schaktningen övervakades av en arkeolog. Dokumentationen utfördes manuellt, där schaktet mättes in på plan med hjälp av kompass och måttband från kända punkter och huskanter. Detta kompletterades med analog fotografering och lagerbeskrivningar.

Kunskapsläge

Området ligger inom fornlämning 194, medeltida stadslager, i Hedemora stad. Åshemsvägen och Kv. Prästen ligger på Åsen norr om Hedemora centrum, mellan Munkbosjöns och Hönsans södra del. Åshemsvägen har troligen samma sträckning som den västligaste gatan på kartan från 1669. Den nu aktuella norra delen av vägen var omgiven av täppor medan det vid södra delen fanns repslagsbanor utvisar Tomt och regleringskartan 1779. Både prästgården och f.d. kaplansgården ligger i kanten för det område över vilken en tomt och regleringskarta upprättades 1779.

Prästgården uppfördes på den sydligaste tomten, nr 12 i Kv. Prästen på 1750-talet. Längre norrut på tomten Kv. Prästen 5 låg f.d. kaplansgården. Den har legat där länge och tidigare troligen tillhört Munkbo.

Det äldsta kända skriftliga belägget för Hedemora är från 1370 och det är då socknen som avses ”parochia Henamorun”. Hedemora erhöll stadsrätt 1459 av Kristian I.

Området väster om Henemoren norr om Gussarvsgatan verkar i det närmaste obebyggt med några enstaka undantag f.d. kaplansgården, Lommen 6 och Prästgården 1756. Där fanns några åkrar markerade på åsens östsluttning. Bebyggandet tar fart först under slutet av 1800-talet (Sundström 1991:58).

1996 utförde Dalarnas museum en arkeologisk förundersökning inom Kv. Prästen 14 (dnr 72/96) där spår av prästgårdens fägård påträffades.

Undersökning

Ett schakt grävdes med maskin vintertid i Åshemsvägen med början vid tomt nr 2 i Kv. Åshem och norrut, vid tomt nr 7 in på parkmark över Sturegatan, in genom Kv. Prästen över prästgårdens tomt och det nyexploaterade området inom Kv. Prästen 14 för att

avslutas vid Kv. Prästen 5, f.d. kaplansgården. Schaktet var drygt 1 m brett och djupet varierade mellan 0,8 och 1,6 m. Schaktväggarna rensades och dokumenterades.

Västra schaktväggen var på Åshemsvägen störd av ledningar de första 50 metrarna, sedan sneddade ledningen över schaktet och försvann. Även i den östra schaktväggen fanns flera störningar, nedgrävningar för ledningar och brunnar.

Lagerföljden utgjordes av ett övre utfyllnadsmaterial av grus eller stenkross på 0,30 m, där under sandig morän. Schaktet var här ca 1 m djupt.

Vid 50 m syntes mjäla i botten under moränen, ca 1 m ner och vid 65 m gick schaktet in i parkmark. Djupet var här 1,6 m, mjälan övergick i mo och syntes högre upp i schaktet, 0,60 m under markytan. Under detta kom ett lager av mylla och morän.

I Sturegatan kunde olika vägnivåer iakttas. Lagerföljden utgjordes av ett övre lager asfalt på 0,07 m. Under detta påträffades ett äldre lager av asfalt på 0,05 m och ett lager av stenkross på 0,12 m. Därefter följde ett lager brungrå morän på 0,09 m och brunbeige sandig morän på 0,08 m. Vidare följde ett lager beige mjäla på 0,06 m, sandig morän på 0,15 m och ett lager av sand på 0,20 m.

Schaktet framför prästgården var ca 1 m djupt. Strax norr om södra husknuten syns resterna av 3 m vid grop mot gatan och kulturpåverkad jord mot huset. Det ser ut att vara tillkommet i relativt sen tid och innehöll modernt tegel. I schaktet, 3-4 m in på prästgårdens tomt, framkom några större stenar vilka möjligen utgör rester av en husgrund. Vidare påträffades sotrika fläckar ned mot botten av schaktet.

Längre norrut inom Kv. Prästen 14 iaktogs raserings- och kulturlager innehållande tegel, keramik och ben.

Resultat

Schaktet grävdes från Åshemsgatan, Kv. Åshem 2, tvärsöver Sturegatan, in på gården Kv. Prästen 12 vid Åsgatan och vidare norrut genom Prästen 14 för att avslutas inom Prästen 5. Tillsynes verkar marken inom Åshemsgatan till större delen varit omgrävd av tidigare lednings- och vägarbeten, dock kunde äldre väglager iakttas. Inom Kv. Prästen framkom spår av raserings- och kulturlager med tegel, keramik, ben och en möjlig husgrund i form av syllstenar. De möjliga syllstenarna utgör troligen rester av en byggnadskonstruktion från tiden innan prästgården uppfördes på platsen.

Sammanfattning

I samband med ledningsgrävning för fjärrvärme i Åshemsvägen och Kv. Prästen i Hedemora gjordes en schaktövervakning av Dalarnas museum. Området ligger inom raä 194, Hedemora stad.

Schaktningen skedde i gatemark i Åshemsvägen och i tomtmark i kv Prästen. Schaktet grävdes ca 1 m brett och upp till 1,6 m djupt.

Längs Åshemsvägen syntes spår av sentida rörgrävningar och i den korsande Sturegatan kunde äldre väglager dokumenteras. På prästgårdens tomt syntes framför mangården bebyggelse-rester, ev. en äldre husgrund. Även inom Kv. Prästen 14 fanns raseringslager och kulturlager med tegel, keramik och ben.

Referenser

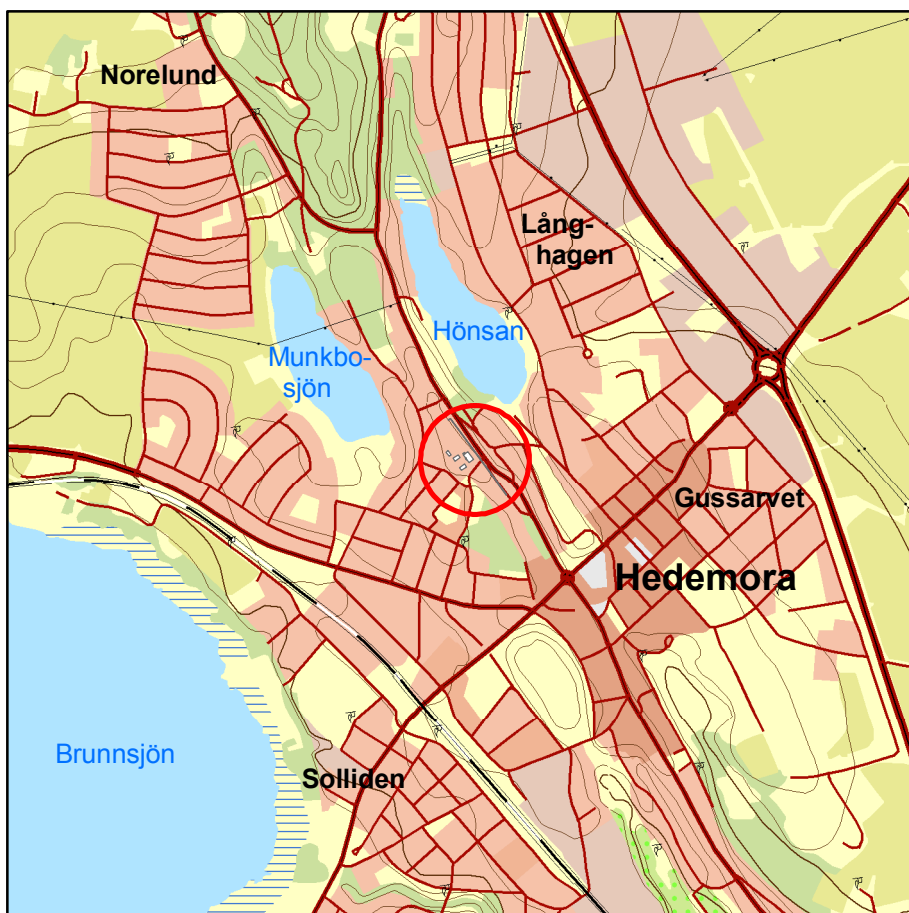
Sundström, K. 1991 Kulturbygden Hedemora – Innerstaden. Bevarandeplan för Hedemora innerstad. Dalarnas museums serie av rapporter: 18. Falun

Dnr 72/96 Förundersökning inom Kv. Prästen 14.

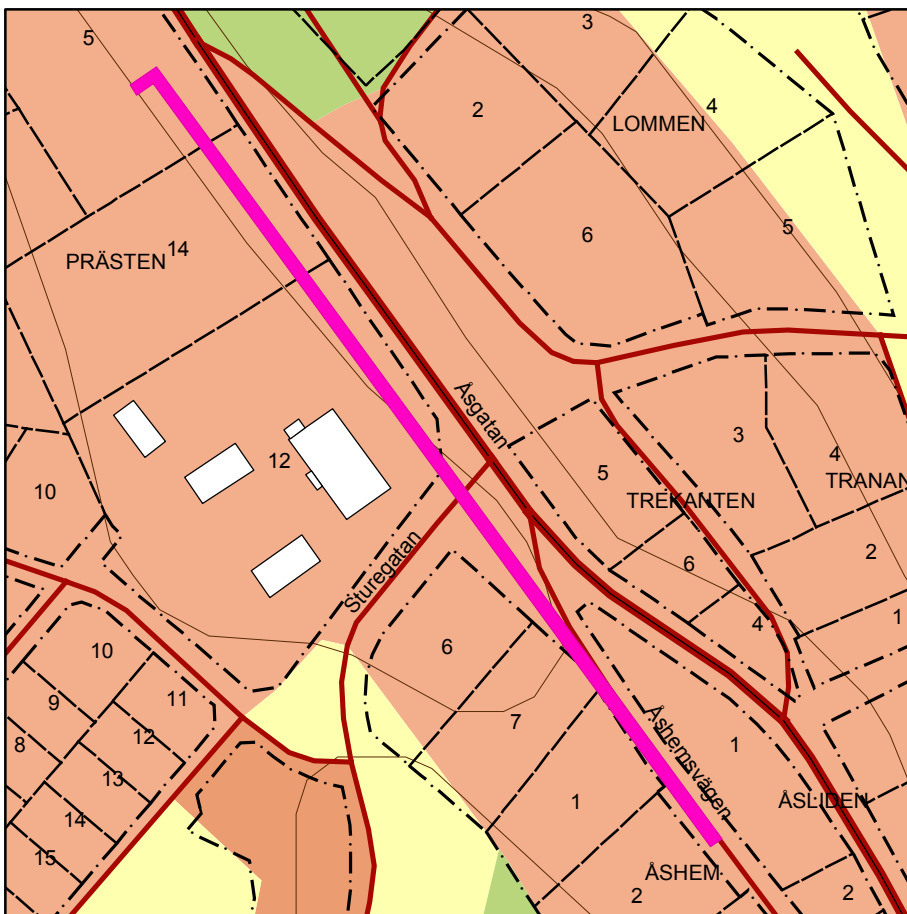
Tekniska och administrativa uppgifter

Länsstyrelsens diarienummer:	220-11085-96
Länsstyrelsens beslutsdatum:	1996-10-25
Ekonomiskt kartblad:	12G 6b
Socken:	Hedemora
Fornlämning, raä nr:	194
Fastighet:	Kv. Åshem, Kv. Prästen
Koordinater, SV (RT 90, 2,5 gon V):	1509733, 6684755
Höjd (RH 70):	120 – 125 m.ö.h.
Inmätning:	Manuell
Uppdragsgivare:	Hedemora Energi AB
Utförandetid:	1996-11-11 – 1996-11-13
Undersökt yta, kvadratmeter:	260 m ²
Schaktlängd:	260 m
Fälttid:	9 timmar
DM projektnummer:	813
DM diarienummer:	75/10
Arkeologisk personal:	Eva Carlsson
Fältarbetsledare:	Eva Carlsson
Projektansvarig:	Eva Carlsson

Dokumentationsmaterialet förvaras på Dalarnas museum. Inga fynd tillvaratogs.

Figur 1. Utdrag ur fastighetskartan. Undersökningsområdet är markerat i rött. Skala 1:20 000.

Figur 2. Utdrag ur fastighetskartan. Schaktningssträckan är markerat i rosa. Skala 1:2 000.